

Цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

УДК 341.623: 339.92

Кравцов Сергій Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Кравцов Сергей Александрович

*кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского процесса
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Kravtsov Serhii

*Candidate of legal Sciences, Associate Professor of Civil Procedure
Yaroslav Mudriy National Law University*

Харковець Олена Петрівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Харьковец Елена Петровна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Kharkovets Olena

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Кракова Владислава Вікторівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Кракова Владислава Викторовна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Krakova Vladislava

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ГЕНЕЗИС ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ГЕНЕЗИС И РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА МЕДИАЦИИ В УКРАИНЕ И МИРЕ

GENESIS AND DEVELOPMENT OF THE MEDIATION INSTITUTE IN UKRAINE AND THE WORLD

***Анотація.** Головною метою спору між сторонами завжди було її успішне вирішення якнайшвидше і з найменшими витратами для сторін. Наразі державна судова система не передбачає обмеження часу для повного вирішення справи по суті (встановлюються лише терміни судового засідання) і вся система оскаржень веде до того, що судове рішення щодо предмета спору може набути чинності лише через кілька років. Ефективною альтернативою державній судовій системі є альтернативне вирішення спорів (АВС).*

Процес розвитку медіації в Україні є складним та багатоаспектним. Така процедура досі не сприймається як звичайний спосіб вирішення спорів серед суспільства, а громадяни зазвичай не мають інформації про суть медіації, її основні принципи та переваги перед судовими процесами.

Тому, в даній статті досліджено питання медіації, її роль у вирішенні спорів, принципи, вимоги, які ставляться до професії медіатора в Україні та за її межами, типи і моделі альтернативного вирішення спору, які були об'єктом дослідження різних вчених, а також чи потрібне закріплення її на законодавчому рівні. Також порівнюється медіація та судовий порядок

вирішення цивільно-правових спорів, зазначається, що вона стає самостійним явищем правової дійсності.

Авторами робиться висновок, що законодавче закріплення інституту медіації забезпечить швидке та економічно ефективно позасудове вирішення спорів, також надасть можливість покращити і спростити доступ до правосуддя. Зокрема медіація під час вирішення цивільних спорів допоможе розвантажити судову систему, оскільки менша кількість справ буде надходити до суду, що дасть змогу збільшити ефективність розгляду судових справ, оскільки саме медіація характеризується прийняттям нестандартних та гнучких рішень, бо саме такий варіант, у разі згоди на це сторін, лягає в основу медіаційної угоди.

Ключові слова: медіація, альтернативне вирішення спорів, цивільний процес.

Аннотація. Главной целью спора между сторонами всегда было ее успешное решение как можно быстрее и с наименьшими затратами для сторон. Сейчас государственная судебная система не предусматривает ограничения времени для полного решения дела по существу (устанавливаются только сроки судебного заседания) и вся система обжалования ведет к тому, что судебное решение относительно предмета спора может вступить в силу только через несколько лет. Эффективной альтернативой государственной судебной системе есть альтернативное разрешение споров (АРС).

Процесс развития медиации в Украине является сложным и многоаспектным. Такая процедура еще не воспринимается как обычный способ разрешения споров среди общества, а граждане обычно не имеют информации о сути медиации, ее основные принципы и преимущества перед судебными процессами.

Поэтому, в данной статье исследованы вопросы медиации, ее роль в решении споров, принципы, требования, предъявляемые к профессии медиатора в Украине и за ее пределами, типы и модели альтернативного разрешения спора, которые были объектом исследования различных ученых, а также или нужно закрепления ее на законодательном уровне. Также сравнивается медиация и судебный порядок разрешения гражданско-правовых споров, отмечается, что она становится самостоятельным явлением правовой действительности.

Авторами делается вывод, что законодательное закрепление института медиации обеспечит быстрое и экономически эффективное внесудебное разрешение споров, также позволит улучшить и упростить доступ к правосудию. В частности медиация при решении гражданских споров поможет разгрузить судебную систему, поскольку меньшее количество дел будет поступать в суд, что позволит увеличить эффективность рассмотрения судебных дел, поскольку именно медиация характеризуется принятием нестандартных и гибких решений, потому что именно такой вариант, в случае согласия сторон, ложится в основу медиационной соглашения.

Ключевые слова: *медиация, альтернативное разрешение споров, гражданский процесс.*

Summary. *The main purpose of a dispute between the parties has always been to resolve it as quickly as possible and at the lowest cost to the parties. At present, the state judicial system does not provide for a time limit for the full settlement of the case on the merits (only the terms of the court hearing are set) and the whole system of appeals leads to the fact that the court decision on the subject of the dispute can take effect only in a few years. An effective alternative to the state court system is ADR.*

The process of mediation development in Ukraine is complex and multifaceted. Such a procedure is still not perceived as a common way of resolving disputes in society, and citizens usually do not have information about the essence of mediation, its basic principles and preferences over litigation.

Therefore, this article explores the issue of mediation, its role in dispute resolution, the principles, requirements that apply to the profession of mediator in Ukraine and beyond, the types and models of alternative dispute resolution that have been the subject of research by various scholars, and whether it needs to be fixed at the legislative level. It also compares mediation and the judicial procedure for the settlement of civil disputes, and states that it becomes an independent phenomenon of legal validity.

The authors conclude that the legislative consolidation of the Mediation Institute will provide a quick and cost-effective out-of-court settlement of disputes, as well as provide an opportunity to improve and simplify access to justice. In particular, mediation in resolving civil disputes will help to unload the judicial system, since fewer cases will go to court, which will increase the efficiency of court proceedings, since mediation is characterized by the adoption of non-standard and flexible decisions, which is the only option if agreed. The parties form the basis of the mediation agreement.

Keywords: *mediation, alternative dispute resolution, civil process.*

Постановка проблеми. Наразі, в правовій науці здійснюється пошук нових способів ефективного та якісного впливу на суспільні процеси, поведінку людей щодо вирішення конфліктів та правових спорів. При виникненні будь-якого спору чи проблеми, наше суспільство зазвичай звертається до судового органу, який строго в процесуальній формі вирішує вище дані питання. Проте, сучасний етап суспільного розвитку дає зрозуміти нам про можливість самостійного вирішення чи врегулювання спорів, а також контролю над їх дотримання. Досвід зарубіжних країн констатує факт,

що вирішення правових спорів відноситься до однієї з таких сфер. Однією з таких примирювальних процедур є медіація, яка спрямована на ліквідацію конфлікту.

Проте медіація як новий і не характерний для України правовий інститут ще не набула поширення в нашій країні. Тому, постає питання потреби впровадження його в цивільний процес нашої держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Медіація була предметом дослідження багатьох науковців, серед яких варто виділити праці Джеремі А. [1], Дутко А. [16], Ізарової І. [14], Кравцова С. [14], Макаренко Є. [9], Манона М., Манона С. [12], Огречука Г. [8], Сільвестрі Є. [13], Томаса Дж. [11], Фуллера Л. [11], Ханік-Посполітак Р. [17], Хейзелгрув-Спаріна К. [11] та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-правовий аналіз розвитку процедури медіації в Україні іноземних країнах, визначення її переваги та недоліків та можливості впровадження в національне законодавство.

Виклад основного матеріалу. Можливість мати і здійснювати цивільні права і нести цивільні обов'язки нерозривно пов'язана із наявністю способів захисту цих прав і інтересів і дієвою процедурою їх застосування. Статтею 55 Конституції України гарантовано, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Стаття 16 ЦК України врегульовує судовий захист цивільних прав та інтересів судом. У разі порушення, невизнання або оспорювання прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави виникає потреба в застосуванні способів їх захисту. Так, у відповідності до Рішення Конституційного Суду України від 27.12.1997 року у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) частина перша статті 55

Конституції України містить загальну норму, яка означає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Зазначена норма зобов'язує суди приймати заяви до розгляду навіть у випадку відсутності в законі спеціального положення про судовий захист. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв чи скарг, які відповідають встановленим законом вимогам, є порушенням права на судовий захист, яке відповідно до статті 64 Конституції України не може бути обмежене.

В сучасному суспільстві громадяни звертаються саме до суду для захисту їх невизнаних, порушених або оспорюваних прав, вважаючи, що вирішення спорів в національних судах є найбільш дієвою та авторитетною процедурою, оскільки у відповідності до ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Але в Україні дедалі частіше можна почути про практику альтернативних способів вирішення конфліктів, а саме про використання медіації. Становлення інституту медіації відбулося в багатьох країнах, майже в усьому світі. Медіація має серйозні перспективи розвитку і в Україні.

Медіацію відносять до одних з універсальних способів альтернативного вирішення спорів, який активно розвивається в усьому світі. Така процедура оминає судові інстанції і надає змогу досягнути домовленостей на основі згоди сторін і компромісу.

На думку А. Джеремі, відмінною рисою процедури медіації як процедури вирішення спорів є її мета, яка полягає в досягненні добровільного та узгодженого результату, а також відсутність повноважень у того, хто

проводить процедуру медіації, на нав'язування сторонам будь-якого обов'язкового до виконання рішення спору. В ідеалі процедура медіації є творчим і гнучким процесом, який дозволяє конфіденційність, пряма участь сторін спору в його вирішенні, а також контроль з їхнього боку, що підвищує ступінь самостійності сторін [1].

Національний та міжнародний досвід свідчить про те, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів разом із системою правосуддя є найефективнішим засобом вирішення правових спорів. У нашій державі система правосуддя має такі недоліки як тривалість і складність судового процесу, велика завантаженість судів, значні судові витрати, недостатня розвиненість механізмів змагальності та рівності сторін у процесі, гласність судового розгляду, що призводить до випадків розголошення конфіденційної інформації. Все частіше як представник бізнесу так і учасники спорів обирають не лише арбітраж як один зі способів альтернативного врегулювання спорів, але й медіацію, яка вирішує спір шляхом залучення посередника (медіатора).

На сьогоднішній час медіація є одним із найпопулярніших способів врегулювання спорів (конфліктів) в розвинених країнах світу. Він передбачає залучення посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб сторони змогли самостійно обрати той варіант рішення який задовольнить інтереси і потреби обох учасників спору.

Формальне визначення медіації закріплене у ст. 1 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права (ЮНСІТРАЛ) 2002 р. щодо міжнародних комерційних погоджувальних процедур, відповідно до якого медіація – це процедура, яка може називатися погоджувальною, посередницькою або позначатися терміном аналогічного змісту, в межах якої сторони просять третю особу або особу («посередника») надати їм допомогу у спробі досягти мирного врегулювання їхнього спору, який виник з

договірних чи інших правовідносин або у зв'язку з ними. Посередник не має повноважень наказувати сторонам або погоджувати їхні дії у процесі вирішення спору [2].

В сучасному її розумінні медіація, почала розвиватися у другій половині ХХ ст. насамперед у країнах англосаксонської системи права – США, Австралії, Великій Британії, пізніше вона поступово почала поширюватися і в інших країнах. Перші спроби застосування медіації, як правило, мали місце лише при вирішенні спорів, що виникали у сфері родинних, сімейних стосунків. Згодом медіація отримала визнання і при вирішенні більш широкого кола спорів, починаючи від сімейних конфліктів й закінчуючи складними багатосторонніми конфліктами у комерційній та публічній сфері [3].

Спільною програмою Європейського Союзу та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» проводилась низка заходів щодо впровадження в систему судочинства України одного із способів альтернативних методів вирішення спорів – медіації. Тому, експерти Ради Європи у квітні 2009 року визначили чотири пілотних суди: Вінницький окружний адміністративний суд, Донецький апеляційний адміністративний суд, Івано-Франківський міський суд, Білоцерківський міськрайонний суд Київської області для проведення експерименту щодо застосування медіації при розгляді адміністративних, господарських та цивільних справ, справ в судах України [4].

Визначення медіації та похідне від неї зазначено в проєкті Закону України «Про медіацію» від 28.12.2019 № 2706, згідно до якого медіація — добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Також проєкт закону дає визначення і терміну «медіатор» як спеціально підготовлений посередник, який сприяє

сторонам конфлікту (спору) в його врегулюванні шляхом структурованого переговорного процесу [5].

Законопроект розроблено відповідно до вимог Європейського Союзу та Ради Європи, оскільки питанню запровадження інституту медіації присвячена низка рекомендацій і рішень Ради Європи.

Медіаційні процедури ґрунтуються на певних принципах, які визначені у ст. 3 проекту цього закону, а саме: добровільна участь; активність, самовизначення та рівність прав сторін медіації; незалежність та неупередженість, нейтральність медіатора; конфіденційність інформації щодо медіації [5].

Одним із засадничих принципів медіації є добровільність, оскільки сторони можуть самостійно визначають порядок здійснення цієї процедури, медіатор тільки тоді може встановлювати процедуру медіації, коли саме відсутня домовленість між сторонами спору з цього приводу [6].

Ще одним із аспектів цього принципу є те, що особа не може бути залучена без її згоди до процесу медіації ні судом, ні державними органами, ні іншою стороною, ні будь-якими третіми особами. І, тому, особа на будь-якій стадії вправі як за взаємною згодою з іншою стороною, так і одноосібно відмовитися від медіаційної процедури, якщо вважатиме її неефективною або з будь-яких інших причин. Принцип добровільності відбивається також у процедурі вибору медіатора, коли сторони із запропонованого їм переліку обирають того, який влаштовує обидві сторони. Також за домовленістю сторін також визначаються та підлягають коригуванню тривалість окремих зустрічей і загальні строки розгляду спору. І більше того передбачається можливість індивідуальних зустрічей медіатора з кожним учасником.

Засадничим є також принцип рівноправності сторін, який полягає в тому, що сторони під час процедури медіації наділені рівними правами. На відміну від принципу процесуального рівноправ'я сторін, що передбачений у цивільному судочинстві, за яким сторони під час судового процесу мають

рівні, але в той же час не однакові права. У медіації немає позивачів, відповідачів, третіх осіб тощо, а тому повного мірою всі учасники мають не просто рівні, а однакові права протягом медіаційної процедури.

Процедура медіації здійснюється з дотриманням принципу конфіденційності, і її хід документально не фіксується [7].

Він полягає в тому, що інформація, яка стає відомою не підлягає розголосу. Дотримання зазначеного принципу забезпечується завдяки застереженню про конфіденційність, що міститься в договорі про проведення медіації, яке обов'язково роз'яснює медіатор сторонам до її укладення. Але є певні виключення з принципу конфіденційності інформації, що отримується медіатором у процесі медіації, про вчинені злочини або про злочини, що готуються, яка не може бути не повідомлена правосуддю.

Цей перелік принципів не є вичерпним. Але якщо враховувати норми проєкту Закону України «Про медіацію» та науковий доробок медіаторської спільноти, за функціональним призначенням принципи медіації умовно можна поділити на організаційні та процедурні. Організаційні принципи характеризують особливості проведення медіації та статус її учасників, а процедурні принципи – порядок проведення медіації [8].

Таким чином, аналізуючи правову природу медіації, можна виділити її певні переваги відносно інших способів вирішення спорів, серед яких арбітраж, процедури омбудсмена, примирення та структуровані переговори. Основні підстави для розмежування цих процедур від медіації і відображають характерні її риси: добровільний і гнучкий характер, відсутність компетентності посередника (медіатора) і самовизначення сторін. Якщо, наприклад, арбітри та омбудсмени мають компетенцію видавати (принаймні частково) обов'язкові рішення, то в процесі медіації сторони, а не посередник, вирішують, чи можна вирішувати спір. Особа, яка веде процедуру примирення має більший вплив на результат, ніж посередник

(медіатор), наприклад, оголошуючи (не обов'язкове) рішення про примирення.

Мета медіації полягає в тому, щоб дозволити сторонам знайти вирішення свого конфлікту у стабільному і самовизначеному порядку. Процедура конструктивна і передбачає шанс для особистого розвитку та соціального зростання для сторін спору. Принцип добровільності та розробки рішення самими сторонами породжує очікування суттєвої справедливості вирішення спору. Очікується, що результати узгоджуються з вигодами для обох сторін або, принаймні, сторони самостійно намагатимуться зробити так, щоб після посередництва (медіації) хтось погіршить ситуацію свого опонента.

Крім того, посередництво (медіація) пропонує економічно ефективно та швидко вирішення спорів у порівнянні з іншими методами вирішення спорів. Додатковими причинами переваги медіації є конфіденційність і бажання зберегти добрі відносини з іншою стороною, наприклад, у випадках комерційних довгострокових відносин або в сімейних спорах. Слід зазначити, що кожний спір повинен оцінюватися на індивідуальній основі, для чого механізм вирішення спорів шляхом медіації найкраще підходить.

На додаток до основних переваг посередництва (медіації) може слугувати законодавча влада, яка матиме на меті полегшити розгляд судових справ у національних судах та зменшити витрати на інфраструктуру суду через приватизацію вирішення спорів. Майбутнім викликом для законодавчих органів Європи та за її межами буде розробка диференційованих механізмів, що дозволять вирішувати правові спори за допомогою адекватного механізму вирішення спорів. Це потребує ще кращого розуміння ролей та обов'язків держави та громадян у вирішенні спорів.

Крім того, як зазначає Євгенія Макаренко, перевагами запровадження медіації в Україні є те, що:

По-перше, учасники контролюють процес переговорів. Медіація може проводитися в порядку та на умовах, визначених сторонами за погодженням з медіатором. Зокрема, сторони мають право вносити пропозиції щодо порядку проведення медіації, надавати потрібну інформацію, заявляти про необхідність участі в медіації третіх осіб, ініціювати проведення індивідуальної бесіди з медіатором, брати участь в обговоренні висунутих пропозицій, формувати коло питань, які потребують обговорення, висловлювати свою думку і позицію з приводу спірної ситуації.

По-друге, конфіденційність. Вся інформація, яка стосується процесу медіації, є конфіденційною і не може бути розголошена без згоди сторони, що її надала. Сторони та медіатор не мають права посилатися на таку інформацію під час судового засідання, а також розголошувати її будь-яким іншим чином.

По-третє, економія часу і грошей бізнесу. Сторонам медіації не потрібно витратити гроші на судові витрати (які можуть становити значні суми), залучення фахівців (для здійснення експертиз, вартість яких в окремих випадках може бути більшою ніж сума позову), оплату послуг адвокатів. Витрати сторін медіації обмежуються виплатою винагороди медіатора, розмір якої визначається за погодженням сторін і медіатора та фіксується в угоді про застосування медіації.

По- четверте, нестандартні та гнучкі рішення. Сторони медіації не обмежені ні предметом спору, ні заявленими вимогами на початку медіації. Єдиним обмеженням у медіації є бажання і готовність сторін обговорювати ті чи інші аспекти конфлікту. У медіації немає потреби намагатися «вмістити» варіанти вирішення конфлікту в межі початкових вимог. Завдяки цьому можливе досягнення нестандартних рішень, що підходять до кожного конкретного випадку. Сторони можуть обговорювати варіанти виходу з конфлікту, допоки не знайдуть шлях, який максимально відповідає їхнім

інтересам. Саме такий варіант, у разі згоди на це сторін, лягає в основу медіаційної угоди [9].

Медіація є однією з різноманітних процедур вирішення спорів. Медіація ґрунтується на добровільній участі сторін. Це процедура, в якій посередник без допоміжних повноважень (медіатор) систематично сприяє спілкуванню між сторонами з метою дати можливість сторонам самостійно взяти на себе відповідальність за вирішення своїх проблем. Медіація пропонує гнучкий, самовизначений підхід, в якому можуть розглядатися всі аспекти спору, незалежно від їх юридичної значимості. На цьому тлі медіація, на відміну від судового розгляду, описується як альтернативне вирішення спорів (ADR) [10].

Враховуючи взаємозв'язок між судовим розглядом і медіацією (посередництвом), слід розрізнити три типи даного посередництва (медіації):

1. Приватне посередництво, яке повністю незалежне від судового розгляду. Дійсно, це часто відбувається без будь-якого подальшого судового розгляду.
2. Посередництво, яке ініційоване судом, яке вподалі потім відбувається без будь-якого подальшого втручання суду.
3. Судова медіація, яка більш інтенсивно пов'язана з судом як інституцією з точки зору місця розгляду спорів і спеціалізацією суддів-медіаторів.

21 травня 2008 року Європейський Парламент та Рада Європи схвалили Директиву 2008/52/ ЄС «Про певні аспекти медіації у цивільних та комерційних справах». Директивою було визначено використання медіації шляхом «забезпечення збалансованих відносин між посередництвом і національним судочинством», як зазначено в статті 1. Застосування Директиви обмежувалася транскордонними цивільними та комерційними спорами, у тому числі за законодавством ЄС, сімейні та трудові спори. Усі держави-члени імплементували Директиву в національне законодавство до

21 травня 2011 року. Директива містить декілька обов'язкових правил, яких дотримувалися всі держави-члени, багато хто прийняв подальші дії для сприяння медіації. Національні закони про посередництво, прийняті в державах-членах, дуже відрізняються у використанні різних моделей, у правових положеннях, і перш за все, у кінцевих результатах до кількості породжених медіацій.

Через вісім років після затвердження Директиви та через п'ять років після її внесення в національного права, Комітет з правових питань Європейського Парламенту (JURI) здійснив аналіз щодо визначення того, яка національна модель посередництва (медіації) - серед багатьох існуючих - найбільш ефективно працює над досягненням реальної мети Директиви - збільшення кількості людей та підприємств ЄС, що використовують медіацію.

Тому основним проблемним питанням у розвитку медіації на теренах ЄС є визначення основних законодавчих моделей медіації, що використовуються державами-членами у впровадженні Директиви про посередництво.

Наприклад, як у законодавстві, так і в правовій доктрині, загальні терміни «обов'язкове посередництво» та «добровільне посередництво» використовуються без уточнення їх характеристик та програм.

Фактично, науковцями визначається чотири різні моделі посередництва (медіації), які використовували держави-члени на виконання Директиви:

1. Повне добровільне посередництво (медіація), в якому сторони можуть залучити посередника (медіатора) для сприяння вирішення будь-якого спору, який вони не змогли розв'язати самостійно. В цьому випадку законодавча база медіації навіть не потрібна.

2. Добровільне посередництво (медіація), яке використовується за допомогою стимулів і санкцій. В даному випадку сторони заохочуються

щодо вирішення їх спору за допомогою посередництва (медіації). Ця модель вимагає закону про посередництво.

3. Необхідна перша сесія посередництва (медіації). При застосуванні даної законодавчої моделі посередництва (медіації) сторони повинні бути присутніми на початковій сесії зустріч з посередником (медіатором), яка проводиться безкоштовно або за помірну плату, для того щоб встановити можливість посередництва (медіації). Ця модель також потребує більш чіткому правовому регулюванню процедури посередництва (медіації).

4. Повне обов'язкове посередництво (медіація), в якому сторони повинні бути присутніми і сплатити за проведення повної процедури посередництва як необхідної умови для звернення до суду. Обов'язковий аспект застосовується тільки для сторін спору, які бажають брати участь у повній процедурі вирішення спору у суді, а рішення про досягнення врегулювання спору завжди є добровільним.

Найбільш широкого визнання та розповсюдження медіація набула в Сполучених Штатах Америки після Паундської конференції 1976 року. Канада, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія, досить швидко перейняли американський досвід і впровадили аналогічні інститути альтернативного вирішення конфліктів. Уряди та неурядові організації континентальної Європи також підтримали тренд і активно сприяють розвитку медіації у своїх країнах. В 2008 і 2013 роках Європейський Союз прийняв директиви медіації в цивільних та господарських справах, та альтернативного вирішення спорів в сфері споживання

На сьогодні медіація зарекомендувала себе як ефективний спосіб вирішення спорів в більшості країн світу та поступово охоплює всі сфери життя людини. Шляхом медіації вирішуються конфлікти практично у всіх сферах життя, наприклад у сферах спорту, всиновлення, франчайзингу, мистецтва, оподаткування, навколишнього середовища, тощо.

Річард Фолкнер, Корбет Хейзелгров - Спарін і Дж. Томас виділяють чотири моделі медіації:

- «модель рятувника», де медіатор не має спеціальних професійних знань і навичок допомагає вирішити незначні, переважно побутові конфлікти;
- модель, в якій медіатор відіграє роль посередника і виступає третьою стороною у спорі. Він створює атмосферу конструктивної співпраці та дбає про коректне ставлення сторін одна до одної, сприяє реалістичній оцінці ситуації сторонами, прийняттю адекватного рішення тощо;
- модель, де медіатор для вирішення конфлікту може використовувати будь-які засоби та методи, в тому числі і маніпулювати сторонами;
- модель, де медіатор виступає в якості організатора вирішення конфлікту. Це є одною з найпоширеніших сучасних моделей медіації [11].

Саме в Україні формування вимог до професійної підготовки медіаторів проходить етап становлення. Позитивним фактом є те, що професія медіатора формально визнана державою. Згідно з Класифікатором професій України медіатор — це фахівець з урегулювання конфліктів та медіації в соціально-політичній сфері (код професії 2442.2). Але встановлені вимоги до навчання та набуття професії медіатора поки відсутні на законодавчому рівні.

І, тому, у зв'язку з цим постають питання про створення та реалізацію вимог до такої професії. Зазвичай вони визначаються через інститут акредитації медіатора. Акредитація – процедура включення до публічних реєстрів за умови виконання певних вимог. Акредитування можуть проходити як медіатори, так і навчальні центри і для цього створюються окремі реєстри. Існує два варіанти організації реєстрів медіаторів. Перший варіант — ведення реєстрів покладається безпосередньо на організації, які працюють із медіаторами — суди; служби у справах дітей; об'єднання

медіаторів; організації, які здійснювали підготовку медіаторів тощо. А щодо другого варіанта, то передбачається його реалізація у рамках єдиного державного реєстру, який ведеться зазвичай Міністерством юстиції. Така система існує в невеликій кількості держав: Аргентина, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Греція, Угорщина, Словаччина [12].

В Україні більшість медіаторів, як правило, повинні мати вищу освіту (психологічну, педагогічну, юридичну, медичну тощо) і додатково до неї пройшли спеціальну підготовку. Донедавна достатнім для початку практикування медіації обсягом підготовки вважалося 40 годин теоретичного та практичного навчання базовим навичкам медіатора. Але узагальнення практики підготовки медіаторів в Україні довели, що за такий короткий строк неможливо набути повний обсяг компетентностей медіатора. На сьогодні медіаторська спільнота України дійшла висновку про необхідність підвищення мінімально необхідного обсягу підготовки медіаторів до 90 годин, з яких не менше половини має складати практичне навчання. Державними органами або професійними організаціями до медіаторів можуть встановлюватися додаткові вимоги через системи акредитації в цих організаціях.

Звичайно істотною допомогою при впровадженні медіації в українське законодавство є досвід європейських країн, зокрема, таких, як Норвегія, Польща, Словаччина, Німеччина, Фінляндія, Австрія та Франція. У Польщі медіатори, щоб отримати справи, повинні зареєструватися в суді та мати відповідну кваліфікацію. Оплата праці медіаторів здійснюється з державного бюджету [13].

У багатьох країнах по-різному ставляться до медіації. Так, наприклад, в Австрії професія медіатора внесена в класифікатор професій, а законом врегульовані питання, які стосуються підготовки медіаторів. В Австрії послуги медіації надаються департаментом Міністерства юстиції та Асоціація пробації і соціальної роботи. Асоціація є незалежною приватною

організацією, яка утримується Міністерством юстиції, має власну систему управління та контролю якості надання послуг. В Австрії медіатори повинні мати професійну кваліфікацію в галузі права, соціальної роботи або психології, а також проходять обов'язкову підготовку з ведення програм медіації. Крім того медіатором може бути особа, яка досягла 28 років, має професійну кваліфікацію, заслуговує на довіру та застрахувала свою цивільно-правову відповідальність.

У Франції послуги медіації надають громадські організації, при цьому медіатори повинні бути схвалені прокурором. Після цього медіатори можуть підписати контракт з Міністерством юстиції Франції щодо надання послуг медіації. Вони є безкоштовними для учасників процесу і оплачуються з державного бюджету.

В Іспанії прийнятий Закон про медіацію в цивільних і комерційних справах (Іспанський закон 5/2012). Медіація визначена як "метод вирішення спорів, коли дві або більше сторони намагаються врегулювати спір самостійно за допомогою посередника, на добровільній основі".

Питання про співвідношення між посередництвом та судовим, арбітражним судом та арбітражним провадженням має велике значення. Суд, арбітражний суд або міжнародний комерційний арбітраж роз'яснює сторонам справи своє право застосовувати посередництво для вирішення спору поза судом на будь-якій стадії судового процесу, навіть до подання заяви до суду. Спільне рішення сторін щодо врегулювання конфлікту(спору) внаслідок посередництва може бути затверджене національним судом, міжнародним комерційним арбітражем у встановленому законодавством порядку [14].

Також, примирні процедури описані ще в 2015 році в Законі Про добровільну юрисдикцію, а також в Цивільно процесуальному кодексі Іспанії. Посередники, за законодавством цієї країни повинні бути дієздатними для реалізації громадянських прав, повинні мати професійну освіту, а також пройти спеціальну підготовку для медіаторів. Відповідно до

статті 11 (3) Закону про медіацію Іспанії медіатор повинен оформити страховий поліс. Це страхування цивільної відповідальності або еквівалентна гарантія повинні покривати збитки, що виникає через відсутність неупередженості та порушення конфіденційності, професійних помилок або втрати документації.

Якщо повернутись до українських реалій, то запровадження інституту медіації можна розглядати як оновлення або виокремлення частини з цілого. Тобто, медіація як така не є новим явищем, адже деякі ознаки медіації можна простежити в ст. 16 ЦПК, де сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом. ч.1 ст. 201 ЦПК наголошує, що врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті.

Варто зазначити, що в ЦПК передбачено врегулювання спору за участю судді, яке проводиться за згодою сторін у формі спільних та (або) закритих нарад; під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, направлені на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Під час закритих нарад суддя має право пропонувати стороні можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч.ч. 4, 5 ст. 203 ЦПК) [15].

Всі визнані державою способи врегулювання правових спорів слід розглядати у взаємозв'язку і взаємодії в межах єдиної системи, основною метою функціонування якої є забезпечення безперешкодної реалізації суб'єктивних прав шляхом розгляду і вирішення правових спорів. З огляду на те, що медіатор не застосовує права і не уповноважений на ухвалення обов'язкового для сторін рішення, медіацію слід відносити до

неюрисдикційної форми захисту права. Медіація можлива лише у справах позовного провадження, не може застосовуватися при розгляді справ в порядку окремого чи наказного провадження [16].

Висновки і перспективи подальших досліджень. На нашу думку, аналізувавши вище інформацію, можна виділити такі позитивні моменти у перспективі введення медіації в Україні, а саме: – процедура медіації є за своєю природою добровільною; – рішення, які досягнуті в результаті медіації, виконуються на 85 - 100%, показник примусового виконання судових рішень в Україні майже перевищує 20 %; – конфіденційність інформації; – спір вирішується значно швидше, ніж у судовому порядку; – якщо ж сторони не дійшли згоди у процесі медіації, то питання надалі може бути вирішене в судовому порядку.

Проте, слід зауважити, що в Україні медіативний підхід вирішення розбіжностей і досі сприймається як новаторський. Але, зважаючи на зміцнену увагу та діяльність науковців, органів державної влади та професійних громадських організацій щодо вивчення та запровадження інституту медіації, є підстави сподіватися, що невдовзі цей інститут буде опанований і регламентований за законодавчому рівні.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в прийнятті ЗУ «Про медіацію». Необхідно виробляти науково обґрунтовані рекомендації як законодавцю так і правозастосувачам (з метою правильного й однакового застосування вищевказаного закону).

Література

1. Gerami A. Bridging the Theory-and Practice Gap: Mediator Power in Practice / A. Gerami // Conflict Resolution Quarterly. 2009. Vol. 26. № 4. P. 433–451. Ст. 435

2. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. Міжнародний документ від 24.06.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 25.03.2020)
3. Медиация в мире // Центр медиации и права. URL: <http://mediacia.com/medworld.htm>.
4. Матеріали Семінару з питань передання справ для проведення медіації для суддів пілотних судів України 8-9 квітня 2010 року. К., 2010. 36 с.
5. Проект Закону України «Про медіацію» від 28.12.2019 р. № 2706. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831 (дата звернення: 25.03.2020)
6. Резолюция Генеральной Асамблеи ООН A/RES/57/18 Типовой закон Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли о международной коммерческой согласительной процедуре. URL: <http://www.uncitral.org/uncitral/ru/GA/resolutions.html>. (дата звернення: 29.03.2020)
7. Директива Європейського парламенту та Ради ЄС Директива 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 року щодо окремих аспектів медіації в цивільних та комерційних справах. URL: http://www.mediacia.by/uploaded/Directive_2008_rus.pdf. (дата звернення: 29.03.2020).
8. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. С. 98.
9. Макаренко Є. Закон про медіацію: нереальна реальність // Юридична газета. 2018. №38 (640). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/zakon-pro-mediaciyu-nerealna-realnist.html>

10. Calkins R.M. Mediation: a gentler way. R.M. Calkins South Dakota Law Review. 1996. No 41. P. 277.
11. Faulkner R., Haselgrove-Spurin C., Thomas G. R. Mediation Methods for Mediators and Client Representatives (5th Edition). Dallas: Nationwide Mediation Academy, 2006. P. 10. URL: <http://www.nadr.co.uk/articles/published/mediation/001%20Chapter%20one%20%20%20%20Introduction%20to%20mediation.pdf>
12. Fred Schonewille & Manon Schonewille, The Variegated Landscape of Mediation Regulation: Comparative Study of Mediation Regulation in Europe and the World (Eleven International Publishing. 2014.
13. Elisabetta Silvestri. THE Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New String to the bow of international Mediation. URL: http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1569575674.pdf
14. Izarova Iryna and Kravtsov Serhij Towards effective dispute resolution: A long way of mediation development in Ukraine. Asia Life Sciences. 29(1), PP. 389-399, 2020 The Asian International Journal of Life Sciences Received 18 February 2020.
15. Цивільний-процесуальний кодекс України: 18.03.2004 № 1618-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004. № 40-41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 29.03.2020)
16. Дутко А. О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів. Медіація як явище правової дійсності. С. 215.
17. Ханік-Посполітак Р. Ю., к. ю. н, доцент, завідувач кафедри приватного права Національного університету «Києво-Могилянська академія», «Досудове», «Альтернативне», «Позасудове» Врегулювання // Вирішення Приватноправових Спорів: Співвідношення понять. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/8.pdf>

References

1. Gerami A. Bridging the Theory-and Practice Gap: Mediator Power in Practice / A. Gerami // *Conflict Resolution Quarterly*. 2009. Vol. 26. # 4. PP. 433–451. St. 435
2. Typovyi zakon Komisii Orhanizatsii Obiednanykh Natsii po pravu mizhnarodnoi torhivli pro mizhnarodnu komertsiiu pohodzhuvalnu protseduru. Mizhnarodnyi dokument vid 24.06. 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (data zvernennia: 25.03.2020)
3. Medyatsyia v myre // Tsentr medyatsyy y prava URL: <http://mediacia.com/medworld.htm>.
4. Materialy Seminaru z pytan peredannia sprav dlia provedennia mediatsii dlia suddiv pilotnykh sudiv Ukrainy 8-9 kvitnia 2010 roku. K. 2010. 36 s.
5. Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro mediatsiiu» vid 28.12.2019 r. # 2706. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831 (data zvernennia: 25.03.2020)
6. Rezoliutsyia Henerelnoi Asambley OON A/RES/57/18 Typovoi zakon Komysyy Orhanyzatsyy Ob'edynennykh Natsyi po pravu mezhdunarodnoi torhovly o mezhdunarodnoi kommercheskoi sohlasytelnoi protsedure. URL: <http://www.uncitral.org/uncitral/ru/GA/resolutions.html>. (data zvernennia: 29.03.2020)
7. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu ta Rady YeS Dyrektyva 2008/52/YeS vid 21 travnia 2008 roku shchodo okremykh aspektiv mediatsii v tsyvilnykh ta komertsiiynykh spravakh. URL: http://www.mediacia.by/uploaded/Directive_2008_rus.pdf. (data zvernennia: 29.03.2020).
8. Ohrenchuk H. O. Pravove rehuliuвання zastosuvannya mediatsii pry vyrishenni tsyvilno-pravovykh sporiv: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Kyiv, 2016. S. 98.

9. Makarenko Ye. Zakon pro mediatsiiu :nerealna realnist. Yurydychna hazeta. 2018. #38 (640). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/zakon-pro-mediacyu-nerealna-realnist.html>
10. Calkins R.M. Mediation: a gentler way. R.M. Calkins South Dakota Law Review. 1996. No 41. P. 277.
11. Faulkner R., Haselgrove-Spurin S., Thomas G. R. Mediation Methods for Mediators and Client Representatives (5th Edition). Dallas: Nationwide Mediation Academy, 2006. P. 10. URL: <http://www.nadr.co.uk/articles/published/mediation/001%20Chapter%20ne%20%20%20%20Introduction%20to%20mediation.pdf>
12. Fred Schonewille & Manon Schonewille, The Variegated Landscape of Mediation Regulation: Comparative Study of Mediation Regulation in Europe and the World (Eleven International Publishing. 2014.
13. Elisabetta Silvestri. THE Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New String to the bow of international Mediation. URL: http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1569575674.pdf
14. IRYNA IZAROVA and SERHIJ KRAVTSOV. Towards effective dispute resolution: A long way of mediation development in Ukraine. ASIA LIFE SCIENCES. 29 (1). PP. 389-399, 2020 The Asian International Journal of Life Sciences Received 18 February 2020.
15. Tsyvilnyi-protseusualnyi kodeks Ukrainy: 18.03.2004 # 1618-IV Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2004. # 40-41, 42. St. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (data zvernennia: 29.03.2020)
16. Dutko A. O., k.yu.n., dotsent, dotsent kafedry tsyvilno-pravovykh dystsyplin, Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, m. Lviv. Mediatsiia yak yavysheche pravovoi diisnosti. St. 215.
17. Khanik-Pospolitak R. Yu., k. yu. n, dotsent, zaviduvach kafedri privatnogo prava Natsionalnogo universitetu «Kievo-Mogilyanska akademiya»,

«Dosudove», «Alternativne», «Pozasudove» Vregulyuvannya // Virishennya Privatnopravovikh Sporiv: Spivvidnoshennya ponyat. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/8.pdf>.